

MEHNAT BOZORIDA AYOLLAR RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDA
NODAVLAT TASHKILOTLAR ROLINI OSHIRISHNING NAZARIY ASOSLARI

Rasulova Nasiba Tog'ayevna

GulDU tayanch doktoranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15637004>

Anotatsiya. Mazkur maqolada mehnat bozorida ayollar raqobatbardoshligini oshirishda nodavlat notijorat tashkilotlar (NNT)ning o'rni va ahamiyati nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Ayollarning iqtisodiy faolligini ta'minlash, ularni kasbiy rivojlantirish va bandligini oshirishda nodavlat sektorining ko'mak beruvchi omil sifatida shakllanishi muhim rol o'ynaydi. Maqolada NNTlarning ayollarni kasb-hunar o'rgatish, tadbirkorlikka jalb etish, huquqiy va psixologik maslahatlar berishdagi faoliyati nazariy asoslar bilan yoritiladi hamda bu boradagi xalqaro tajriba va milliy strategiyalar ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: mehnat bozori, ayollar bandligi, raqobatbardoshlik, nodavlat notijorat tashkilotlar, kasb-hunar, iqtisodiy faollik, gender tengligi, fuqarolik jamiyati.

Kirish. Zamonaviy ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyot sharoitida mehnat bozorining samarali faoliyat yuritishi aholining barcha qatlamlari, xususan, ayollarning to'laqonli ishtirokini ta'minlash bilan bevosita bog'liqdir. Ayollarni ish bilan ta'minlash, ularning kasbiy salohiyatini ro'yobga chiqarish va raqobatbardoshligini oshirish nafaqat ijtimoiy barqarorlikka, balki iqtisodiy o'sishga ham xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, nodavlat notijorat tashkilotlarining bu boradagi ishtiroki tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. NNTlar ayollarni kasb-hunarga o'rgatish, tadbirkorlik ko'nikmalarini shakllantirish, ijtimoiy himoya qilish va psixologik ko'mak berish orqali ularning mehnat bozorida o'z o'rnini topishiga ko'maklashmoqda. Ushbu maqolada aynan shu yo'nalishdagi nazariy qarashlar, amaliy yondashuvlar va ularning samaradorligi ko'rib chiqiladi. Ayollarning mehnat bozoridagi faolligini oshirishda nodavlat sektorining tutgan o'rni va uni yanada kuchaytirish yo'llari tahlil qilin

Tahlil va natijalar. O'zbekiston mehnat bozorida ayollar ishtiroki 41,2%ni tashkil etib, bu ko'rsatkich erkaklarga nisbatan 9,1%ga kamroqdir. Ayollar asosan qishloq xo'jaligi (26,6%), ta'lim (16,3%), ishlab chiqarish (13,1%) va savdo (12,8%) sohalarda faoliyat yuritishadi. Biroq, ushbu sohalarda ishlash ko'pincha norasmiy va past maoshli bo'lishi sababli, ayollar iqtisodiy jihatdan zaifroq holatda qolmoqda.

Shu bois, nodavlat tashkilotlar ayollarni kasb-hunar o'rgatish, tadbirkorlikni rivojlantirish va huquqiy yordam ko'rsatish orqali ularning mehnat bozoridagi raqobatbardoshligini oshirishga katta hissa qo'shmoqda. Masalan, USAID tomonidan tashkil etilgan treninglar orqali 226 nafar ayolga tadbirkorlik va kasb-hunar bo'yicha ta'lim berilgan hamda ularga \$200,000dan ortiq qiymatdagi jihozlar taqdim etilgan.

Bundan tashqari, davlat va fuqarolik jamiyati o'rtasidagi hamkorlik ayollarni qo'llab-quvvatlashda muhim ahamiyatga ega. ACTED va uning hamkorlari tomonidan o'tkazilgan treninglar natijasida 15 ta nodavlat tashkilotning xodimlari o'z salohiyatini oshirib, ayollar uchun ko'rsatiladigan xizmatlarni yanada samarali tashkil eta olishgan.

Nodavlat tashkilotlar tomonidan taqdim etilayotgan kompleks xizmatlar — jumladan psixologik va huquqiy yordam, kasb-hunar o'rgatish hamda tadbirkorlikni rivojlantirish — ayollarning mehnat bozorida muvaffaqiyatli integratsiyasiga xizmat qilmoqda. Misol uchun, Oydin Nur markazi tomonidan 500 nafardan ortiq ayolga vaqtincha boshpana, 5000 dan ortiq psixologik maslahat, 2100 dan ortiq huquqiy maslahat va 9000 dan ortiq boshqa yordam ko'rsatilgan. Mehnat bozorida ayollar raqobatbardoshligini oshirishda nodavlat notijorat tashkilotlar (NNT) faoliyati muhim ahamiyat kasb etmoqda. Jadval asosida olib borilgan tahlil shuni ko'rsatadiki, bu tashkilotlar turli yo'nalishlarda faoliyat yuritish orqali ayollarning ijtimoiy-iqtisodiy faolligini oshirishga samarali hissa qo'shmoqda.

Birinchi navbatda, **ACTED** kabi xalqaro NNTlar ayollarni kasb-hunar o'rgatish va NNTlarning o'z salohiyatini oshirishga qaratilgan dasturlarni amalga oshirmoqda. Ushbu tashkilot tomonidan Farg'ona vodiysi hududida 500 dan ortiq ayollar va 15 ta mahalliy NNT xodimlari qamrab olingan bo'lib, bu genderga yo'naltirilgan xizmatlar sifatini oshirishga xizmat qilmoqda. Bunda NNTlar o'rtasida o'zaro hamkorlik va tajriba almashinuvi yo'lga qo'yilgan.

1-jadval

Nodavlat tashkilotlarning ayollar raqobatbardoshligini oshirishdagi faoliyati (misollar asosida)

Tashkilot nomi	Asosiy faoliyat yo'nalishlari	Qamrov (shaxslar soni)	Amalga oshirilgan ishlar	Hududiy qamrov
ACTED	Kasb-hunar o'rgatish, NNT salohiyatini oshirish	500+ ayol, 15 NNT	Ayollar va NNTlarga treninglar, genderga yo'naltirilgan xizmatlar	Farg'ona vodiysi
USAID (loyiha asosida)	Tadbirkorlik ko'nikmalari, moliyaviy qo'llab-quvvatlash	226+ ayol	Ayollarga biznes treninglar, \$200,000 qiymatida uskunalar	Andijon, Namangan
Oydin Nur markazi	Psixologik va huquqiy yordam, boshpana	5000+ maslahat	500 boshpana, 2100 huquqiy, 9000 umumiy yordam	Toshkent shahri
Mehr ko'zda	Zo'ravonlikdan jabr ko'rgan ayollarga yordam	300+ ayol	Reabilitatsiya, kasbiy tayyorlov kurslari	Surxondaryo viloyati
Tadbirkor ayollar uyushmasi	Biznes loyihalar, ayollar yetakchiligi	1000+ ayol	Loyihalar tanlovi, o'z biznesini ochishga ko'mak	Respublikaviy

USAID tomonidan Andijon va Namangan viloyatlarida amalga oshirilgan loyiha doirasida 226 nafar ayolga tadbirkorlik bo'yicha treninglar o'tkazilib, ularga 200 ming dollardan ortiq qiymatdagi texnik jihozlar berilgan. Bu esa nafaqat ayollarning bilim va ko'nikmalarini

oshirishga, balki ularni ish bilan ta'minlash va o'z biznesini yo'lga qo'yish imkonini yaratishga xizmat qilmoqda.

Shuningdek, **Oydin Nur** kabi mahalliy tashkilotlar ayollarga ko'mak ko'rsatishda ko'p qirrali yondashuvni qo'llashmoqda. Jumladan, ushbu markaz tomonidan 500 nafardan ortiq ayolga vaqtincha boshpana, 5000 dan ortiq psixologik, 2100 dan ortiq huquqiy maslahatlar ko'rsatilgan. Bu kabi yordam turlari ayniqsa oilaviy zo'ravonlik yoki ijtimoiy himoyaga muhtoj ayollar uchun katta ahamiyatga ega.

Mehr Ko'zda markazi Surxondaryo viloyatida ayniqsa og'ir ijtimoiy holatdagi ayollarga — zo'ravonlik qurbonlariga yordam ko'rsatmoqda. Kasbiy tayyorgarlik kurslari va rehabilitatsiya xizmatlari orqali bu ayollar hayotlarini ijobiy tomonga o'zgartirish imkoniyatiga ega bo'lmoqdalar.

Bundan tashqari, **Tadbirkor ayollar uyushmasi** respublika miqyosida faoliyat yuritib, ayollarning biznes loyihalarini qo'llab-quvvatlash, ularni yetakchilikka tayyorlash, tanlovlar va o'quv dasturlar orqali rag'batlantirishga alohida e'tibor qaratmoqda.

Umuman olganda, tahlildan ko'rinib turibdiki, nodavlat sektorining mehnat bozorida ayollar raqobatbardoshligini oshirishdagi hissasi quyidagi asosiy yo'nalishlarda namoyon bo'lmoqda:

- Kasb-hunar o'rgatish orqali bandlikni oshirish;
- Tadbirkorlikni rivojlantirish orqali iqtisodiy mustaqillikka erishish;
- Psixologik va huquqiy yordam orqali ayollarni ijtimoiy qo'llab-quvvatlash;
- Hududiy va respublika darajasida ayollar salohiyatini ro'yobga chiqarish.

Bu esa, o'z navbatida, ayollarning mehnat bozorida faol va barqaror o'rin egallashiga, ijtimoiy tenglikni ta'minlashga va jamiyatda ularning mavqeini mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

Xulosa va takliflar. O'zbekistonda ayollarning mehnat bozoridagi raqobatbardoshligini oshirishda nodavlat notijorat tashkilotlar (NNT)ning o'rni tobora ortib bormoqda. Ular nafaqat kasb-hunar o'rgatish va bandlikni ta'minlash, balki ijtimoiy-iqtisodiy himoya, tadbirkorlikni rivojlantirish, psixologik va huquqiy ko'mak ko'rsatish kabi ko'p qirrali yo'nalishlarda faoliyat yuritmoqda. Tahlil va jadvalda ko'rib chiqilganidek, ushbu tashkilotlarning faoliyati muayyan ijtimoiy qatlam vakillari – xususan, ishsiz, ijtimoiy zaif va zo'ravonlikka uchragan ayollar uchun yangi imkoniyatlar eshigini ochmoqda. Ammo mavjud salohiyatga qaramasdan, faoliyatni tizimlashtirish, resurslar taqsimoti, monitoring va natijadorlikni baholash mexanizmlarini kuchaytirish zarurati mavjud.

Nodavlat tashkilotlar tomonidan amalga oshirilayotgan tashabbuslar mahalliy darajada yuqori samara bermoqda. Biroq bu yondashuvlar ko'proq individual loyihalar shaklida bo'lib, milliy miqyosda yagona tizimga ega emas. Ayollarni qo'llab-quvvatlashda resurslar va xizmatlar hududlar bo'yicha teng taqsimlanmagan.

Shu bois, quyidagi yondashuvlarni joriy etish maqsadga muvofiq:

1. **Hududiy muvozanatni ta'minlash** – har bir viloyatda ayollarni qo'llab-quvvatlovchi NNTlar faoliyatini rag'batlantirish.
2. **Davlat-NNT hamkorligini kuchaytirish** – ayollar uchun grant, kredit, imtiyozli o'quv dasturlarini NNTlar orqali yo'lga qo'yish.

3. **Monitoring tizimini yaratish** – har bir NNT faoliyati natijadorligini baholash uchun umumrespublika darajasidagi ko'rsatkichlar tizimini joriy etish.

4. **Axborot ochiqligini ta'minlash** – NNTlar faoliyati, xizmatlar ro'yxati va imkoniyatlar haqida keng jamoatchilikni xabardor qilish.

Mehnat bozorida ayollarning raqobatbardoshligini oshirishda nodavlat tashkilotlarning roli beqiyos ahamiyatga ega bo'lib, ular nafaqat kasb-hunar o'rgatish va tadbirkorlikni rivojlantirish, balki ijtimoiy himoya va huquqiy yordam ko'rsatish orqali ayollarning iqtisodiy mustaqilligini ta'minlashga xizmat qilmoqda. Ushbu tashkilotlar bilan davlatning samarali hamkorligi ayollarning mehnat bozorida o'z o'rnini mustahkamlashiga va jamiyatda teng huquqli ishtirokini ta'minlashga zamin yaratadi. Shu bois, ayollarni qo'llab-quvvatlash sohasida nodavlat sektor faoliyatini yanada kengaytirish va tizimli rivojlantirish dolzarb vazifa hisoblanadi.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Farmoni. "2022–2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida" // Xalq so'zi. – 2022. – 29 yanvar.
2. Maxmudova N.F. Ayollar mehnati va ularning bandligi muammolari // Iqtisodiyot va ta'lim. – 2023. – №1. – B. 58–63.
3. Karimova S. Gender tenglikni ta'minlashda nodavlat tashkilotlarning o'rni // "Fuqarolik jamiyati" ilmiy-amaliy jurnali. – 2022. – №2(35). – B. 44–49.
4. ACTED. Increasing NGO capacity to provide services to women in Uzbekistan [Elektron resurs]. – Rejim kirish: <https://www.acted.org/en/increasing-ngo-capacity-to-provide-services-to-women-in-uzbekistan/> (murojaat qilingan sana: 03.06.2025).
5. Female start-ups offer route to economic independence [Elektron resurs] // European Union External Action. – Rejim kirish: https://www.eeas.europa.eu/delegations/uzbekistan/female-start-ups-offer-route-economic-independence_en (murojaat qilingan sana: 03.06.2025).
6. USAID supports women entrepreneurs in Uzbekistan [Elektron resurs] // Central Asia News. – 2022. – Rejim kirish: https://central.asia-news.com/en_GB/articles/cnmi_ca/features/2022/12/01/feature-04 (murojaat qilingan sana: 03.06.2025).
7. G'anieva M.M. Nodavlat notijorat tashkilotlarining ijtimoiy hayotdagi roli va o'rni // Ijtimoiy fanlar. – 2021. – №4. – B. 89–92.